

UN MANUSCRIS DIN 1840, DESPRE SITUAȚIA PRINCIPATELOR MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ. CONȚINUT ȘI ÎNCADRARE ÎN CONTEXT EUROPEAN

Blaga MIHOC*

A MANUSCRIPT ABOUT MOLDAVIA AND WALLACHIA, DATING FROM 1840. CONTENT AND CLASSIFICATION IN THE EUROPEAN CONTEXT

Abstract

In this work, the author presents and comments a translation from French into Romanian of an article published in "Journal des débats..." dating from 25 november 1839, wrote by the agent of the Greco-catholic episcopate, Lauran Popescu from Viena, at 27.04.1840. The article presents the political situation of Romanian Principalities and Moldavia in the period of the reigns elected as a consequence of the regulations made by Organic Statute, and is based on a book written by Felix Colson, which was published in 1839.

Key words: manuscript, 1840, Wallachia, Felix Colson

Filosoful Constantin Noica le reproșă, odată, istoricilor români „năravul” de a scrie istoria țării și poporului lor fără a apela la izvoare documentare străine¹. În bună măsură el avea dreptate, dacă ne gândim la perioada din primii ani ai guvernării comuniste, când accesul la informația externă fusese întrerupt și când „canoanele” impuse autorilor de lucrări istorice „epuraseră” din câmpul cercetării personalități de renume internațional, favorizând, în același timp, pe scena publică, accesul impostorilor. Cei care ar vrea, deci, să socotească de adevărată afirmația lui Noica ar trebui să pornească, scriind lucrări de istorie, de la „alții înspre noi”, sau „despre noi prin alții”, cum spunea filosoful, în stilul său cu iz de paradox. Și câmpul informațiilor din surse străine despre români s-ar îmbia acestora cu generozitate. Când ar scrie, de exemplu, despre epoca domniilor regulamentare, aceea a apariției mișcării de reдеșteptare națională², de promovare a ideilor unirii, ar trebui să facă apel, între altele și la lucrările cunoscutului publicist francez filoromân Felix Colson (1804-1870), fost câțiva ani secretar al consulului francez la București, profesor de „poetică” al mai vârstnicului lăncu Văcărescu (1792-1863), apropiat al „turbulentului” patriot antirus, Ion Cămpineanu (1798-1863) și al altor promotori ai ideii de emancipare a românilor și, la rigoare, un susținător al înfăptuirii unității și independenței lor statale³. Ion Cămpineanu și mai mulți boieri liberali se

* Muzeul Țării Crișurilor, e-mail: istorie@mtariicrisurilor.ro

¹ Vezi Blaga Mihoc, „Monologul” maestrului. O întâlnire cu Constantin Noica, în *Familia*, nr. 12, decembrie, 1997, p. 35-40.

² Vezi I.C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834-1848*, București, 1915, passim; N. Iorga, *Istoria Românilor, Unificatorii*, vol. IX, București, 1938, p. 211; C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834-1849*, Editura Academiei RSR, București, 1967, passim; C. Vlăduț, *Ion Cămpineanu*, Editura științifică, București, 1973, passim.

³ Alex. Lapedatu, *Abolirea protectoratului rusesc în Țările Române (1834-1858)*, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1933, p. 5-10; N. Iorga, *loc. cit.*; C. Vlăduț, *loc. cit.*

opuseseră, precum se știe, revizuirii Regulamentului Organic, făcută pentru a spori amestecul Rusiei în treburile interne ale Țării Românești, prin adăugarea la acesta, peste voința (și aprobarea) Adunării Obștești, a unui „articol adițional”, votat din dispoziția guvernului turcesc⁴. Împreună cu Felix Colson și cu câțiva boieri cu idei liberale, constituiți în așa-numita „Partidă Națională”, Ion Câmpineanu a elaborat un proiect de Constituție, menit a asigura independența Țării Românești, atât față de Rusia cât și față de Poarta Otomană. În virtutea acestuia urma ca el să fie ales domn ereditar și să introducă în țară, cu ajutorul Puterilor occidentale, anumite reforme, între care se număra votul universal și emanciparea clăcașilor. Sprijinit de Colson, pentru realizarea acestui scop el s-a deplasat, în 1839, la Constantinopol, Paris și Londra, fără, însă, a obține vreo promisiune pentru punerea în practică a ideilor sale⁵.

Pentru cauza românească, desigur, la cererea prietenilor pe care și i-a făcut în Țările Române, Felix Colson a tipărit la Paris, în anul 1839, o lucrare intitulată *L'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie, suivi des Traités de la Turquie. Avec les Traités de la Turquie et d'une Carte des Pays Roumains par Felix Colson*, Paris, chez A. Pougin Libraire, 1839⁶. Nu este, desigur, o lucrare genială, ci una de colportaj, în sensul frumos al cuvântului, conținând cunoștințe „comune” despre istoria celor două Provinciile românești, dar și câteva considerații despre viitorul lor. Nu intenționăm aici să prezentăm conținutul cărții, ci doar să ne referim tangențial la ea, așa cum a fost discutată într-un articol apărut în paginile unui număr din cunoscuta publicație franceză *Journal des débats politiques littéraires* din 25 noiembrie 1839. Articolul cu pricina a fost scris de către A. Guérault și a avut un ecou mare, inclusiv în rândurile „intelighenției” românești din Transilvania. Prin intermediul unor fețe bisericești desigur, dacă decelăm din contextul național pe cel local, și ne referim aici la partea de nord-vest a României, respectiv la județul Bihor, peste care se „întindea”, în acele vremuri, cea mai mare parte din „cuprinderea” Eparhiei greco-catolice de Oradea, conținutul acestui articol a putut fi cunoscut de către o mulțime de intelectuali români. În timpul apariției cărții lui Colson și a articolului din *Journal des débats...* în fruntea acestei eparhii se afla încă înțeleptul episcop Samuil Vulcan (1758-1839), deși conducerea propriu zisă o deținea vicarul său, viitorul episcop Vasile Erdelyi (1794-1862). Aceasta pentru că episcopul, afectat de pârele împotriva sa, făcute din partea unor răuvoitori din Beiuș, și de dezastrul provocat bisericii Sfântul Nicolae și reședinței episcopale de pe urma incendiului din vara lui 1836, era pe atunci foarte bătrân și bolnav. Asemenea înaintașilor săi întru arhipăstorire, Samuil Vulcan avea în „străinătate” agenți-informatori sau oameni plătiți, folosiți la promovarea intereselor eparhiale, variate, desigur, acestea din urmă. Unul dintre ei era, în ultima perioadă a vieții episcopului, un tânăr pe nume Luran Popescu, angajat ca „adjunct geometru” cu rezidența în Viena, aflat în corespondență cu vicarul Vasile Erdelyi. În ce ne privește deținem această informație dintr-o discuție avută în ianuarie 1979 cu monseniorul Coriolan Tămâian de la Oradea (1904-1990), pe care-l cunoscusem încă în toamna lui 1968, pe când lucram la Baia Mare. În acel ianuarie pomenit mai sus, am fost invitat să asist la „vizionarea” piesei „Inimă” scrisă de Mircea Bradu, și inspirată din viața memorandistului Dr. Vasile Lucaciu (1852-1922), preot greco-catolic, supranumit, datorită curajului său ca luptător pentru drepturile poporului român din Transilvania, „Leul de la Șișești”. Cu acea ocazie l-am reîntâlnit pe cel amintit mai sus, iar în zilele care au urmat m-a vizitat, în mai multe rânduri, la sediul Muzeului memorial „Iosif Vulcan”, unde, pe atunci, lucram. Mi-a dăruit un manuscris vechi, de fapt o traducere făcută de amintitul Luran Popescu în 27 aprilie 1840, după articolul scris de A. Guérault și publicat, cum am spus, în *Journal des débats...* Traducerea (vezi Anexa), scrisă pe trei pagini a două file în format folio (39,5/25 cm) era menită, probabil, să fie popularizată în rândul „studenților” români de la seminarul greco-catolic orădean, spre a le arăta că lupta pentru emanciparea fraților lor de peste Carpați era cunoscută și într-un fel sprijinită de către intelectualitatea franceză din acei ani.

⁴ *Ibidem*. Vezi și A.D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XI, Editura „Cartea Românească”, București, 1930, p. 142; Keith Hitckins, *Românii, 1774-1866*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 211.

⁵ Vezi I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 38-58; C. Bodea, *op. cit.*, p. 17-18, 216-224; C. Vlăduț, *op. cit.*, p. 163-175.

⁶ A.D. Xenopol, *loc. cit.*; N. Iorga, *loc. cit.*; C. Bodea, *loc. cit.*; Keith Hitckins, *loc. cit.*; Pompiliu Constantinescu, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 225; Ion Ghica, *Scrisori către Alexandri*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 135.

Amintitul ziarist își începe articolul sau cronică la cartea lui Colson cu prezentarea (și comentarea), pe scurt, a acesteia. „Materialul” său are o introducere sau trecere în revistă a istoriei celor două Principate, generoasă și „romantică”, amintind, oarecum de cunoscutul „poemation” *Cântarea României*. El își pune întrebarea cum de pământul românesc, brăzdat de râuri numeroase, locuit de un popor înțelept, n-a ajuns să dispună, până în acel moment „de puterea politică” pe care ar merita-o, și de ce cele două Principate, Moldova și Țara Românească se află într-o postură de subordonare față de alte țări mai puternice, când ar trebui să joace rolul Olandei, al Belgiei și al Elveției sau al Portugaliei, cu care se aseamănă prin „întinderea ținutului și mulțimea poporului”. În același stil interogativ, el continuă să se întrebe, retoric, de ce aceste țări, adică Principatele, nu au „(...) încă naționalitate”, nu-și hotărăsc singure viitorul politic, „nu au vot deliberativ” în adunările obștești sau parlamentele lor. „Cine le va studia trecutul (sau istoria)”, scrie publicistul, „își va da seama de ce se află în această stare de înapoiere, și mai ales care este cauza redeșteptării „sufletului de naționalitate, care de vreo câțiva ani se mișcă în întuneric pe râpile (malurile n.n.) Dunării de mult uitate”. Din cuvintele lui A. Guérout se simte o oarecare simpatie față de subiectul abordat, chiar dacă acest lucru nu este în mod expres declarat. Nici nu se putea altfel, în acele condiții, căci trebuia să se țină seama de susceptibilitățile guvernelor străine, pornite să oprească orice imixtiune în chestiunile „pendente” de „starea” Principatelor dunărene. Se observă, însă, că această simpatie pornea din conștiința intelectualității franceze, de care aparținea desigur și Guérout, asupra „originii comune” a „valahilor” și francezilor, relevată de el, asemenea contemporanului său Jules Michelet (1798-1874), autor al unor articole de factură romantică asupra destinului și mentalității poporului român, din care debordează atașamentul (și dragostea) față de acesta, dar și compasiunea față de „nenorocirile” care s-au abătut asupra sa. „Se știe”, spune Guérout, (în „stilul” traducătorului pomenit mai sus, desigur n.n.) „că Românii au pretențiune de a se trage de la coloniile Romane, formate de Traian în Dacia veche”, că ei au suferit, în întreg evul mediu, de pe urma năvălirilor barbare și că, datorită anarhiei lor interne, au căzut sub „stăpânire(a)” turcilor, veniți spre „a se ospăta cu toată greutatea lor pre aceste ținuturi frumoase (frumoase n.n.)”, după anul 1393. În ciuda acestei situații, însă, Țările Române și-au păstrat „independența lor cea din lountru”, cu prețul plății, către turci, a unui tribut anual, achitat de Țara Românească, începând din anul 1460 și de Moldova din 1513.

De fapt această „independență” era, totuși, precum se știe, limitată de imixtiunile turcești, la început, iar mai târziu de cele ale a încă două „puteri” înconjurătoare, Imperiul habsburgic și Rusia țaristă. Acestea au transformat „teritoriul Principatelor Dunărene” în „câmpul de bătaie” în toate războaiele declanșate între ele, pentru ca în cele din urmă influența rusească să se impună, așa cum o demonstrează tratatele de pace încheiate de către Rusia cu Poarta otomană. Prevederile acestora cotigentează sau certifică dreptul Rusiei de a se amesteca în treburile Țărilor Române, pe motiv că „apără” sau sprijină emanciparea lor. Și mulți dintre boierii români vedeau acest amestec, la început ca pe ceva pozitiv, pentru ca în cele din urmă să ajungă la concluzia că el este dăunător. „O privire de ochi rapidă aruncată pre Traptatele care se făcură de la finitul (sfârșitul n.n.) secolului trecut (al XVIII-lea n.n.) încoace, între Rusia și Înalta Poartă ne va îndirepta a prețui influența cea din zi în zi crescătoare, care Rusia și-au agonisit spre Principatele acestea, influență mai întâi emancipatoare (adică pozitivă n.n.), apoi amenințătoare (dăunătoare n.n.) și acum cu dreptul prepusă (impusă n.n.) și din zi în zi mai urâtă (odioasă)”, scrie Guérout, preluând această convingere de la Felix Colson. El intră, apoi, în detalii și arată că prin tratatul de la Kuciuk-Kainargi, din 21 iulie 1774, sultanul s-a obligat să respecte „independența și legea” sau religia românilor, așa cum cerea Rusia care, spune ironic publicistul, în privința celor două provincii Moldova și Țara Românească, nu avea „(...) în ochi alta decât interesele ceriului”. Principatele primesc, prin acest tratat, dreptul să aibă la Constantinopol reprezentanți însărcinați să le apere interesele.

Acest fapt era, desigur, pozitiv, bun pentru ele, dacă n-ar fi fost îngrădit, în ce le privește, de o altă prevedere a tratatului, aceea că Rusia are dreptul să poată „lua partea lor”, adică să-i „protejeze”, ba mai mult „să vorbească” în numele lor atunci „când va fi

de lipsă”. Cu alte cuvinte, reprezentanții de la Constantinopol ai Principatelor erau doar niște marionete tutelate de diplomații Rusiei, a căror putere și influență asupra acestora va fi mult sporită în anul 1779, prin așa-numita convenție explicativă a prevederilor din tratatul de la Kuciuk-Kainargi. Urmează, în acest șir al creșterii influenței rusești, tratatul de la Iași, din 1792, prin care Rusia ajunge să aibă graniță cu Moldova pe Nistru, iar apoi cel din 1812, de la București, prin care ea face „un pas mare înainte (înainte n.n.)”, căci „Basarabia, tăiată de Moldavia, se adaugă <<Imperiumului Russesc>>”, în așa fel încât granița amintită se va muta pe Prut și Dunăre. În toată această vreme Rusia, susține Guérout, continuă a se declara prietena dezinteresată a Principatelor Române. Drepturile ei de imixtiune în treburile acestora sporesc îndată după Convenția de la Akermann, din 7 octombrie 1826, deoarece din acel moment numirea sau demiterea domnitorilor nu se poate face decât cu acceptul ambelor puteri, Turcia și Rusia, aceasta din urmă câștigându-și, în plus, și privilegiul de a aproba în Principate toate dărilor.

„Mai pe urmă”, scrie Guérout, „prin Tratatul de la Adrianopol, în anul 1829, o concesiune mare și importantă se scoate din mâinile Turcilor (care n.n.) (...) nu vor putea ține pre râpa (sau malul n.n.) Dunării niciun loc fortificat”, iar populația musulmană, așezată până la această dată aici, trebuia să-și vândă proprietățile și să se retragă de unde venise. Pentru Poarta otomană aceste îngrădiri erau desigur umiltoare și păguboase, mai ales că rușii le impuneau să ierte anumite „dări, care Principatele era(u) strânse (forțate n.n.) a face și, socotind relele războiului trecut, dânșii le lasă dajdie (dar, cadou n.n.) pre doi ani”. Guérout remarca, în continuare, că prin fiecare tratat de pace încheiat de ruși cu turcii, cu excepția celui de la București, amintit mai sus, Principatele Române au avut câteceva de câștigat, pe drumul lor către obținerea independenței. „Mai (în urmă cu n.n.) șazeci de ani, dânșii (Rusia n.n.) nu arăta alte spre Principate decât cugetele cele mai dezinteresate, (căci n.n.) fieștecare din învingerile (victoriile n.n.) ei aduce coreligionarilor săi (românilor n.n.) garanții noi de libertate politică și religioasă”, scrie Guérout. Ocuparea Basarabiei, însă, în 1812 n-a fost un gest de amicitie, ne face publicistul să înțelegem, găsindu-i, totuși, Rusiei pentru acest gest o scuză explicativă. „Cine ar putea defăima (Rusia, pentru ocuparea Basarabiei, se subînțelege n.n.), se întreabă retoric Guérout, această Provincie fructuoasă (roditoare n.n.) și divicioasă (vinicolă n.n.), care îi dă în mâini coastele Mării Negre; ea câștigă, de aceea dată și Gurile Dunării, și prin aceasta, ca Doamna (stăpâna n.n.) comerțului, Provinciile moldovene și muntene, (și în acest fel n.n.) poate, în caz decisiv, face să i se simtă puterea până la Viena, și închide porțile Mării Negre tuturor exporturilor din Transilvania, Ungaria și Statele Ereditare (din Imperiul habsburgic n.n.), și închide Austria în mijlocul continentului?”

El are, deci, un fel de înțelegere față de politica „realistă”, rece, hrăpăreată a Rusiei, dar pentru acest lucru, noi cei de azi, știutori a tot ceea ce a urmat după acele evenimente, nu-i putem face prea multe reproșuri, deoarece el punea „în cântar” urmările bune pentru Principate, de pe urma victoriilor rusești împotriva turcilor, cu cele rele ale acestora (pe atunci mai greu de sesizat), găsind că cele dintâi sunt mai numeroase. Cu toate acestea publicistul, în acord, desigur, cu concepția lui Felix Colson, exprimată în scrierea amintită, remarcă un fapt neplăcut pentru Rusia, de ordin „sentimental”, de astădată, și anume că aceasta, fără voia sa, desigur, substituind dominația turcească în Principate, cu cea a ei, „au (a)tras pre sine repulsiunea, care totdeauna se lipește de domnia străină”. Urmarea a fost că în Principate a luat avânt, așa cum am spus, mișcarea națională, lupta pentru obținerea independenței, pentru neatârnamare, căci boierimea cu idei liberale voia ca românii să se elibereze deopotrivă de sub jugul turcesc, ca și de sub cel rusesc.

Publicistul francez trece, apoi, la analizarea situației „politice” a celor două Principate, pe care o socotește „foarte încurcată”. De fapt el deploră postura celor doi domnitori regulamentari, Mihail Sturdza din Moldova (1834-1849) și Alexandru Ghica (1834-1842) din Țara Românească, deoarece în locul lor domnea, de fapt, consulul Rusiei, „dăruit” cu „toate Privilegiile unui Principe”. În 1837 el a propus revizuirea Regulamentului Organic, respectiv introducerea în acesta a unor articole menite „a pune în mâinile rusului domnia reală”, prin acordarea dreptului de a aproba fiecare hotărâre a Adunării Obștești.

Această revizuire a stârnit un protest scris din partea boierilor liberali din Țara Românească, adresat consulului rusesc, prin care îi arătau că tratatele dintre cele două puteri protectoare garantau, pentru țara lor, „puterea liberă în trebile sale dinlăuntru”, adică o largă autonomie în chestiunile de politică internă și de administrație. Ca răspuns la acest protest, consulul împreună cu domnitorul, care a trebuit de voie de nevoie să i se supună, au hotărât să suspende, pe termen nelimitat, întrunirile Adunării Obștești.

Martor la aceste frământări (sau tribulații), Felix Colson le-a împărtășit, prin cartea amintită, opiniei publice din țara sa, însoțite, desigur, de comentarii pline de astuție, preluate de presa franceză. Datele „despre starea Țării (Românești n.n.) și despre trebile ei” erau desigur pentru francezi „inedite”, și prin aceasta valoroase. Dar valoarea lor ar fi fost, așa cum scrie, cu ricană critică, A. Guérout și mai mare „dacă autorul (adică Felix Colson n.n.) ar fi purtat mai multă grijă a ni le da cu mai multă ordine și claritate”⁷. Afirmția poate fi adevărată, dacă raportăm scrierea lui Felix Colson la monografiile unor erudiți ai domeniului, cu subiecte din istoria țărilor occidentale. Pentru istoria românilor, la nivelul acelor ani, așa cum sunt ele au, totuși, o importanță deosebită, deoarece „așează” fenomenul luptei lor pentru emancipare națională pe scena opiniei publice internaționale. Reproșurile pe care A. Guérout i le face lui Colson au în vedere slaba cunoaștere a subiectului cărții sale de către cititorii francezi. El spune că aceștia nu-l pot înțelege, atunci când vorbește, cum am zice, cu „jumătate de glas”, sau dacă nu expune lucrurile „în lucem”, cum spune latinul. Publicul francez nu cunoaște „antecedentele istorice și diplomatice” ale epocii și ale „meleagurilor”, nu are cunoștință despre eforturile boierimii liberale din Țara Românească, pentru aprobarea unei constituții, care să modernizeze organizarea politico-administrativă a țării. Cartea lui Colson, crede Guérout, este, totuși, prețioasă pentru că include în ea o mulțime de date și documente, pe baza cărora se ajunge la concluzia că „Poarta (otomană n.n.) nu au avut niciodată, prin Traptate, drept de a se (a)mesteca în administrațiunea dinlăuntru(l) Provinciilor Moldo-Valahice (și ca atare n.n.) dânsa nu a putut tra(ns)mite Rusiei directe (drepturi, privilegii n.n.) carea ea însuși nu avea și că, în consecință intervențiunea cea despotică a Rusiei în trebile Principatelor e o uzurpațiune arzătoare, către care dreptatea și interesul (interesul n.n.) bineînțeleasă a Europei îndatoresc pre Potențele (marile puteri n.n.) a protesta...”. „Protestul” lor viza deopotrivă „fericirea obiectului”, recte a Principatelor, dar mai ales sporirea în zonă a influenței „potențelor”, adică a puterilor europene. Maniera aceasta de a acționa se înscria, după părerea lui Colson, în „traiectul” sau în „ideea cea domnitoare în Europa acelei vremi”, axată pe tendința de sporire a puterii statelor mici, în detrimentul descreșterii influenței celor mari, ca bază a tuturor „combinărilor politice serioase” din epocă. Pe cale de consecință ar urma ca, în viitorul apropiat „toate provinciile române”, adică Moldova, Țara Românească, Basarabia, Bulgaria (sic!), Bucovina, Banatul timișan și Transilvania să se unească „într-o împărăție de sine stătătoare”. Ideea națională, însă, sădită și „crescută” în inimile popoarelor, avea să producă alte efecte, căci Bulgaria n-a intrat în „împărăția” previzionată, ci s-a constituit într-un stat național de sine stătător. Opțiunea lui Colson, și după el și a publicistului de la *Journal des Débats*... pentru o „împărăție multiethnică”, incluzându-i deopotrivă și pe români și pe bulgari, avea, probabil, în vedere antecedentele din vremea lui Petru și Asan și a urmașului acestora, Ioniță Caloian (1197-1207).

Șansa formării unui stat național unitar, împlinită din păcate, pentru multe popoare, mult mai târziu, o dădea atunci Colson și Poloniei, despre care spunea că „se va scula

⁷ Pe lângă lucrarea comentată în text, Felix Colson a mai publicat încă una, legată tot de Țările Române și intitulată *Nationalité et regeneration des paysans moldo-valaques*, Paris, E. Dentu, libraire-editeur, 1862. În aceasta el acreditează aserțiunea că în Dacia se vorbea un dialect special (valahic) al limbii pelasgice, care în Italia a dat naștere celei latine. Atașamentul său față de cauza poporului român se va fi inspirat, cu siguranță din cel al unui alt filoromân, compatriot al său, literat și om politic, trăitor cu mai bine de jumătate de secol înaintea sa, numit Jean-Louis Carra, ghilotinat de către iacobinii francezi la 13 iunie 1793. El a fost secretarul domnitorului Moldovei, Grigore Alexandru Ghica, și în 1777 a publicat lucrarea *Histoire de la Moldavie et de la Vlachie avec une dissertation sur l'état actuel de ces deux provinces par M. C. ...qui a fait un long séjour*, tradusă în românește în anul 1857. [*Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. I (a-c), coordonată de Gabriel Ștrempel, Editura Științifică și Enciclopedică, Societatea de Științe Filologice din R. S. România, București, 1984, p. 584, nr. 10576; Constantin Mălinaș, *Catalog de carte românească veche 1643-1830*, Editura „Mihai Eminescu”, Oradea, 1993, p. 74-75, nr. 129].

asemenea din mormântul ei". Previziunile sale nu se puteau împlini, desigur, decât dacă Prusia, Austria și Rusia vor decădea, asemenea Imperiului Otoman, și în plus, nu atât de repede precum spera Colson și cu el desigur și boierii români din jurul lui Ion Câmpineanu. Publicistul de la *Journal des Débats...* este și el sceptic cu privire la realizarea rapidă a acestor „gânduri” fericitoare pentru statele mici, previziuni, excursive, parcă, din diamantina aserțiune, inclusă în Sfânta Scriptură, „care prezice umilire celor mari și ridicare celor umiliți” și o și spune în „recenzia” sa, tradusă de „agentul” Lauran Popescu. „Noi nu vom urma pe Colson în acest hotariu de tot ghicitoriu (îndoielnic, de neprevăzut n.n.), numai fără a denega ce e sfânt și onorat în principiul emancipării vicelor (în sensul de state mici n.n.) asuprite și al întocmirii naționalităților distinse (statelor naționale n.n.), noi ne vom îndestuli a însemna ce ne pare, în aceste prevederi de emancipațiune, ce se ține mai mult se insuflarea (preocuparea, ideile n.n.) secolului trecut, decât (a) acestuia, în care noi viețuim”, - scrie A. Guérout. I se par, așadar, pragmaticului ziarist de la *Journal des Débats...*, îndrăznețele ideii ale lui Colson, nesigure, și în plus ca ținând de secolul al XVIII-lea, cel al prefacerilor declanșate în Europa de revoluția franceză.

El *exmite*, în subiacența subiectului sulevat, câteva considerații asupra acelei epoci din istoria Europei, zguduită de cele două decenii de războaie între „Franța revoluționară”, care „chema popoarele la libertate”, răspândind pretutindeni suflul „revoluționar al libertății și egalității”, și statele din „Europa regilor”, incapabile să oprească propagarea acestuia. Cu timpul, însă, ea, Franța, respectiv cei care au condus-o, erezii revoluției au înțeles că misiunea de a inocula în cugetul popoarelor „frigurile (sau ideile n.n.) libertății” era pe atunci o idee himerică, deoarece ele nu erau pregătite a „răbda arzătoarele scuturări” ale acesteia. Credința ziaristului Guérout este că, în fața acestei situații, țării sale sau mai bine zis frunțașilor acesteia, polticienilor și intelectualilor nu le rămăsese decât șansa de a fi exemplu pentru celelalte popoare, oferindu-le, cu moderație, desigur, „spectacolul unei libertăți înțelepte, fecunde, lucrătoare, regulate (pentru ca n.n.) prin aceasta să le aducă pre urmele sale”.

Nu putem să nu întrezărim, în aceste spuse ale lui A. Guérout, convingerea că Franța avea în acel moment în Europa o misiune nobilă, că ea trebuia să fie garantul unui echilibru, unei armonii menite a se înstăpâni, pe urmele exemplului ei, în toate celelalte țări. Și faptul că în acei ani ea era o mare putere europeană îl îndrituia pe deplin să cugete în acest fel. El este convins că ideea formării statelor naționale era îmbrățișată, în acel moment, de multe popoare dornice a se elibera de sub jugul sau asuprirea unor imperii, între care nu se sfiește să-l numească pe cel habsburgic. Popoarele, spune Guérout, „vor să se dezlege”, pentru că „unei centralizațiuni domnitoare va să urmeze o sfârâmațiune (fărâmițare n.n.) fără finit”, de pe urma căreia „puterile unei Monarhii mari, cumu-i Austria (pentru exemplu) se vor împărți într-o grămadă de naționalități mici, neputincioase și geloase una de alta”. Așadar, rezultatul acestor mișcări va fi, după socoteala publicistului francez, într-un viitor norocos pentru ele, constituirea statelor naționale. Ele fuseseră „încopciate” în imperiu, și în acest fel cunoscuseră o anumită glorie, dar odată emancipate, nu vor mai însemna, pe arena politică internațională, aproape nimic. Și acest lucru Guérout îl știe din observarea cu atenție a ce s-a întâmplat în Europa în ultimii 50 de ani de după Revoluția franceză. În această convingere îl mai întărește constatarea că popoarele mici, aflate sub dominație străină vreme îndelungată sunt lipsite de experiență, adică „necoapte” pentru libertate. Așa sunt, după el și după Felix Colson și Principatele Române, căci în ele „servitutea țăranilor e încă în toată puterea sa (...), sclavitătea (robia n.n.) e încă în vigoare (...) pentru țigani (...), clerul e prost, gros și de tot dedesuptul ministerului (menirii, atribuției sale n.n.) său”. Se subînțelege, de aici, că „valahii” din Principate nu erau pregătiți pentru a-și forma o „țară” unitară, modernă și civilizată.

De aceea Guérout mărturisește că nu înțelege de ce Felix Colson, care voiește să pună stavilă influenței rusești în Principate, opinează concomitent pentru eliberarea lor de sub patronajul sau influența Austriei, mai benefică, subînțelegem, decât cea dintâi. El crede că unirea Principatelor este necesară, deoarece în acest fel la „Gurile Dunării” s-ar crea un stat care să le poată „apăra” de Poarta Otomană, respectiv să garanteze libera circulație a navelor comerciale sau, în cazuri limită, a celor de război. Realist din fire, „gazetarul”

dubitează, însă, asupra capacității acestuia, a statului român adică, de a îndeplini misiunea amintită, la gurile Dunării, socotindu-l „destul de tare spre a le apăra, dar prea slab spre a-și apropia monopolul (sau controlul absolut asupra lor n.n.). El știe, și o și spune, că statul rezultat după unirea celor două Principate ar fi doar „sâmburele” altuia mai mare unitar românesc, făcându-ne să ne imaginăm că se va fi gândit și la o „unire completă”, care să aibă ca „obiect” și cealaltă provincie majoritar românească, adică Transilvania. Unirea cea mică are a presupune ca cele două provincii să scape „din ghearele muscălești”, și acest lucru nu se poate face, după părerea sa, „fără a se răzima pre Austria”, interesată vital de ce se întâmplă în strâmtoarea Dardanele și în zona gurilor Dunării, cu un cuvânt de soarta „acestor mari și frumoase Provincii (românești n.n.), tăiate de acest râu (Dunărea n.n.) frumos, unul din cele dintâi ale lumii și cel mai mare al Europei”. Austria a și întreprins, pentru a contracara înstăpânirea Rusiei asupra acestei zone, o acțiune diplomatică internațională, încheind, în 1838, un tratat comercial cu Marea Britanie, în virtutea căruia urma a se construi, prin contribuția ambelor părți, desigur, un canal navigabil, care să lege localitatea „Bassora (Basra din Irak n.n.) de Custenje” (adică Constanța n.n.), prin „mijlocul Bulgariei”, asigurând, astfel, fără nicio opreliște, traficul navelor comerciale din porturile de pe Dunăre și legătura, pe mare, cu Orientul. „Austria”, scrie publicistul, „are ochii deschiși, și de partea aceasta (adică asupra zonei în discuție n.n.) (...), ea ar vedea cu plăcere Principatele Moldo-Românești dezlegate de Domnia Rusească, asigurând libertatea Dunării”. El își încheie articolul cu afirmația că, deși nu împărtășește toate ideile cuprinse în cartea despre Principate a lui Felix Colson, aceasta rămâne, totuși, „o culegere de fapte și de înștiințări prețioase” despre evenimentele politice din răsăritul Europei, acela care „ține lumea în grijă (preocupă n.n.) de la Paris până la Calcuta”.

ANEXA*

Despre statu de acum și cel viitor al Principaturilor Moldovei și al Valahiei
de M. Felix Colson

Dacă un Pământ roditor, adăpat de Râuri numeroase, dacă o climă stâmpărată, dacă o împoporațiune numeroasă, înțeleaptă și animoasă (inimoasă, însuflețită n.n.) ar forma singure elementele potinței Politice, ar întreba oarecine doară: pentru ce Principatele Moldaviei și Valahiei țin în Europa numai o pozițiune subordonată și subalternă; pentru ce în loc de a juca, de cealaltă latură a Europei Rola (rolul n.n.) Olandei, a Belgiului, a Elveției au a Portugalului (Portugaliei n.n.), cu cari se aseamănă prin lățime(a) ținutului și mulțimea Poporului, ele îs socotite, în Teoria politică, numai atâta cât poate fi un loc prin starea sa cea Geografică; pentru ce nu au ele încă naționalitate; pentru ce nu lucră în trebile politice în numele lor și nu au vot deliberativ în adunările Potențelor (Adunările Obștești n.n.)? Iară în loc de a rămâne la aceste considerațiuni numai din afară, se întreabă Istoria lor, se vede cu acea clipire de ochi și cauzele dependenței lor celei lungi, în timpul trecut și Rațiunea înfiebînțelii cea mare de acuma și a sufletului de naționalitate, care de vreo câțiva ani se mișcă în întuneric pre râpile (malurile n.n.) Dunării de mult uitate.

Se știe că Românii au pretențiune de a se trage de la coloniile Romane, formate de Traian în Dacia Veche. După ce au suferit în secolele erei creștinești, scuturarea acelor inundațiuni (în sensul de năvăliri n.n.) înfricoșate de Barbari, care tempestatele (furtunile, frământările n.n.) Asiei le-au vărsat cu grămada pre Europa, Principatele Moldaviei și a Valahiei era(u) date în pradă, ca și celelalte părți ale Europei, sorții acestei anarhii dinlăuntru, care în toată meda etate (evul mediu n.n.) fu ca premiul cel mare și anevoie al civilizațiunii de acum, când cursele (incursiunile n.n.) Turcilor și așzarea lor în Țările care ocupă ei încă astăzi veniră a se ospăta cu toată greutatea lor pre aceste ținuturi frumoase (frumoase n.n.). În anul 1393 Traptatul (tratatul n.n.) de la Nicopole consacra supunerea Valahiei suzeranității Turcilor. În anul 1460 alt Traptat le asigura dreptele (drepturile, pretențiile n.n.) lor și tocmeala unei dări pre an, scapă independența lor cea din lontru

* Textul din Anexă respectă grafia manuscrisului

(dinăuntru, din interior n.n.). În anul 1513 Moldavia urmează exemplul vecinilor lui și se supun de bună voie. Această poziție subordonată era încă o împiedecare desvolirii (dezvoltării n.n.) sentimentului național, dară alte împrejurări mai imperioase venită curând a aspăsa (a determina n.n.) scularea (deșteptarea, dezvoltarea n.n.) Principatelor. Puse (așezate n.n.) în punctul în care se taie au se ating cele trei Imperii, ele trebuia(u) să sufere toate lovirile aceloră, și fură câmpul de bătaie în toate războaiele care se aprinseră între Turcia și Austria, între Turcia și răsăritoriul Imperium rusc. O privire de ochi rapidă, aruncată pre traptatele care se făcură de la finitul (sfârșitul n.n.) secolului trecut înapoi între Rusia și Înalta Poartă, ne va îndirepta a prețui influența cea din zi în zi crescătoare, care Rusia și-au agonisit spre Principatele acestea – influență mai întâi emancipatoare, apoi amerințătoare (amenințătoare n.n.) și acum cu dreptul prepusă (impusă n.n.) și din zi în zi mai urâtă (odioasă n.n.).

În anul 1774, după un război norocos contra Turciei, Russia, care luase Principatele, le da îndărăpt Porții prin Traptatul de la Cainargi (Kuciuk-Kainargi), dară sub condiția apriată (obligatorie n.n.):

1. că sultanul va păzi independența și Legea (religia n.n.) locuitorilor din Valachia și Moldavia [Russia nu avea încă în ochi alta decât interesele Ceriului (Religiei n.n.) la anul 1774];

2. că Principatele vor putea ține, la Constantinopol, Reprezentanți însărcinați cu paza intereselor lor;

3. că Russia va putea lua partea lor și vorbi pentru dânșii când va fi de lipsă. În anul 1779 se face o convențiune explicativă despre Traptatul înainte mergător (anterior n.n.), adică de cel din 1774, care întărește acel drept.

În anul 1792 Traptatul de la Eși (Iași n.n.) înnoiește acele Garanții și marginea (granița n.n.) Rusească e tot pre Dnestru (Nistru n.n.). În anul 1812, prin Traptatul de la București, Russia face un pas mare înainte (înainte n.n.), Basarabia tăiată de Moldavia se adaugă Imperiumului Russesc; de la Dnestru marginea se aduse (se mută n.n.) pre Prut și pre Dunăre. În câtu-i pentru Principate încă nemica nu e schimbat, Russia e încă amica lor cea fără argint, (adică fără interes privat sau propriu n.n.). În anul 1826, Convențiunea de la Achirman ca explicativă (completatoare n.n.) Traptatului de la București, dă Rusiei Drepte (drepturi n.n.) mai late (mai mari n.n.) spre apărarea Principatelor. Numirea Domnilor nu e subjoasa (subordonată, lăsată la discreția n.n.) bineplăceri (a) Porții, ci candidatul trebuie să fie primit de *ambe Curțile* (de Rusia și Turcia n.n.). În caz de greșeală mare, Domnul nu se poate lăpăda (alunga de pe tron n.n.) fără de cuvioasa sfătuire a ambe Porților (Puterilor n.n.). Consulul Russesc are drept a se (a)mesteca în așezarea dărilor (birurilor n.n. și a sarcinilor). Mai pre urmă, prin Traptatul de la Adrianopol, în anul 1829, o concesiuie mare și importantă se scoate din mâinile Turcilor. Ei nu vor putea ține, pre râpa Dunării, nici un loc fortificat; toți musulmanii care au bunuri pe râpa stângă a Dunării se îndatoresc a le da îndărăpt (a le vinde, a le înstrăina n.n.) și a trece Râul (Dunărea n.n.). Administrațiunea Principatelor din lăuntru să fie de tot independentă de Poarta Turcească; aceasta iartă niște dări, care Principatele era(u) strânse (obligate n.n.) a face, și socotind relele războiului trecut, dânsa le lasă dajdie pre doi ani.

Ar fi de prisos a pune aminte (a aminti n.n.) aici perseverența și înțelepciunea cea afundă a politicii Russești. Mai în șaizeci de ani, dânsa nu arată alta spre Principate decât cugetele cele mai dezinteresate, fieștecare din învingerile (victoriile n.n.) ei aduce correligionarilor săi Garanții noi de libertate Politică și Religioasă; ea nu cere nemica pentru sine, se îndestulază a persecva (a persecuta, a asupra n.n.) pre necredinciosul (pe turci n.n.), fiind asigurată că va moșteni porțile lui; ea își face titule nălucite (închipuie n.n.) spre mulțumire(a) moldovenilor și muntenilor și se arată lor numai ca amică putincioasă (capabilă, puternică n.n.) și dezinteresată.

Numai odată în Traptatul de la București face o excepțiune într-această abnegațiune cavalerescă; dară cine o ar putea defăima, că fără această Provincie fructuoasă (bogată, fertilă n.n.) și divicioasă (vinicolă n.n.), care îi dă în mâini coastele Mării Negre, ea câștigă, de cea dată și gurile Dunării și prin aceasta, ca Doamnă (a) comerțului Provinciilor

moldovene și muntene, poate, în caz decisiv, face să i se simtă puterea până la Viena, și închide porțile Mării Negre tuturor exportatorilor din Transilvania, Ungaria și Statele Ereditare (ale habsburgilor n.n.) și închide Austria în mijlocul Continentului.

Alt Resultat tocmai așa vrednic de luare aminte, care fără îndoială Russia nu căuta, dară care l-au căpătat fără voia ei, e acela că, punându-se în locul puterii turcești, dânsa au tras pre sine repulsiunea care totdeauna se lipește de domnirea străină. Lucrând de atâția ani (pentru n.n.) a alina jugul (asuprirea n.n.) Principatelor, dânsa le învățară a răsufla o țară mai liber, și în ziua în care ea vru să apuce pre seama ei puterea care o răpiră de la Turci, se află în opozițiune cu un suflet (suflet n.n.) de independență națională, al cărui răsărit ea însuși ajutorară. În adevăr, starea Principatelor e astăzi foarte încurcată. Sub numele Domnului Sturza pentru Moldavia, și Ghica pentru Valachia, Consulul rusesc domnește în faptă cu toate Privilegiile unui Principe. Totuși, graba Rusiei a-și dezveli focul au ridicat, în anul 1837, o reacțiune solemnă din partea adunării Reprezentanților Românești. Întrebațiunea despre reviziunea Regulamentului organic, și consulul Rusesc cerea să se strămute (schimbe n.n.) niște article (articole n.n.) și să se bage un § (paragraf n.n.) nou, care nu duce aiurea (altundeva n.n.) decât a pune în mâinile Russului D(omnia) reală și mai pre urmă aprobațiunea tuturor actelor adunării. Intențiunea era prea dezvoltată (evidentă n.n.); pentru aceea adunarea nu se îndestulă de a arunca schimbările propuse, ci crezu a fi îndatorită a protesta cum se cade soniter (puternic, zgomotos n.n.), în o adresă către (împotriva n.n.) uzurpațiunile proiectate și a aduce aminte clausele Traptatelor care asigură Valachiei Puterea Liberă în trebile sale din lăuntru. Iar această rezistență energică deșteptă frica Rusiei, și din timpul acesta încoace Adunarea nu s-au chemat mai mult, și Constituțiunea rămasă spânzurată în faptă.

Opera Domnului Felix Colson, de la care noi împrumutăm aceste date e fructul mai multor ani ce dânsul petrecu în Valachia și cuprinde, despre starea Țării și despre trebile ei, înștiințări care ar fi încă mai prețioase dacă autorul ar fi purtat mai multă grijă a ni le da cu mai multă ordine și claritate. Se vede că dânsul e total cunoscut cu lucrul său, și încă cu cele mai mici părți, iară el își uită că Cititoriul nu-l poate totdeauna înțelege din vorbă jumătate, că antecedentele istorice și diplomatice nu-s în domnia publicului, că mai cu seamă în analiza unei Constituțiuni, ale căreia margini îs sub ceartă, e de lipsă a spune clar și amărunt (în amănunțime n.n.) tot ce se ține de înțelesul lucrului. Totuși, mulțimea datelor și a documentelor adunate de monsieur Felix Colson dau foarte mult interes citirii cărții sale. Concluziunea cea mai importantă care iese din lucrul Dnului Colson e aceasta: că, cum Poarta nu au avut niciodată prin Traptate drept de a se (a)mesteca în administrațiunea dinlăuntru Provinciilor Moldo-Valahice, dânsa nu a putut tra(ns)mite Rusiei Drepte (drepturi, privilegii n.n.) care ea însuși nu avea, și că în consecință intervențiunea cea despotică a Rusiei în trebile Principatelor e o usurpațiune arzătoare, cătră care dreptatea și interesul bine înțeleasă a Europei îndatoresc pre Potențele a protesta.

Prete aceea aici rămâne lipirea noastră de cogitele (ideile n.n.) lui Colson, despre venirea Principatelor și despre legăturile care stau în interesul lor de a căuta. Ideea lui cea domnitoare e aceasta: că astăzi se lucră în Europa o operă mare ale căror rezultate vor să fie emanciparea vicelor (statelor n.n.) subpuse și apăsarea vicelor domnitoare. Pornind din acest Principiu, care e foarte generos și foarte absolut spre a servi de fundament combinărilor politice serioase, el conchide că toate Provinciile Române (toutes les provinces roumaines), precum îs Moldavia, Valachia, Basarabia, Bulgaria, Bucovina, Banatul Temeșan și Transilvania se vor uni odată și vor face o Împărăție (în sensul de țară n.n.) de sine stătătoare. Polonia se va scula asemenea din mormântul ei. Prusia, Austria și Russia domnitoare în ziua de astăzi, vor cădea cum au căzut Turcia; mai pre urmă prevederile lui Colson de s-ar realiza, ar fi împlinirea acestei vorbe din Sfânta Scriptură, care prezice umilire celor mari și ridicarea celor umiliți. Noi nu vom urma pre Colson în acest hotariu de tot ghicitoriu (neprevăzut, îndoielnic n.n.), numai fără a denega ce e sfânt și onorat în principiul emancipării vicelor asuprite și al întocmirii naționalităților distinse, noi ne vom îndestuli a însemna ce ne pare în aceste prevederi de emancipațiune, ce se ține mai mult de însuflarea secolului trecut, decât de (a) acestuia în care noi viețuim.

Când Revoluțiunea franceză au rumpt cu puterea legăturile cu puterea cea veche, și când și-au arătat după votul lui Danton, un cap Regariu, chemând la bătaie pre toți Regii Europei, mișcarea ei cea dintâi fu a chema Popoarele la libertate și a căuta a sufla spre Europa sufletul revoluționar, deci urmă un război de 20 de ani, al cărui finit arăta că, deși toată Europa era neputincioasă a stinge în Franța sufletul Libertății și egalității, Franța, de partea ei, nu putea mai mult aștepta să înoiască lumea prin niște cuvinte magice. Între Franța libertaristă și între Europa absolutistă, se stârni o specie de transapțiune tăcută (tranzacție pașnică n.n.); Europa înțelese că în sufletul frâncesc era o potență (pe n.n.) care ea nu (o) poate învinge și Franța din partea ei, învățată prin experiența foarte scumpă, au priceput tot ce era himeric în ideea aceea de a înainta lucrarea timpului și de a inocula frigurile libertății. Popoarelor celor rău pregătite de a răbda arzătoarele scuturări. Franța, în ziua de azi, trebuie să lucreze numai prin exemplu, arătându-le dânsa tuturor Popoarelor spectacolul unei liberăți înțelepte, fecunde, lucrătoare, regulate și prin aceasta să le aducă pre urmele sale. Așa e adevărat (că) un lucru nemărginit se face azi în Europa: pretutindenea Popoarele ferbântă (freamătă n.n.), pretutindeni sufletul (suflul n.n.) libertății și a(l) naționalității umblă și se mișcă; iară, putem zice, pentru aceea că toate asociațiunile Popoarelor vor să se dezlege, că toate centrele lucrării vor să se dezorganizeze (să se destrame n.n.), și că unei centralizațiuni domnitoare va să urmeze o sfârâmațiune fără finit; că puterile unei Monarhii mari cumu-i Austria (pentru exemplu), se vor risipi și se vor împărți într-o grămadă de naționalități mici, neputincioase și zeloase (geloase n.n.) una de alta, și pentru ce Austria au știut uni, pune în viață sub o Lege comună, și lega în fascie (mănunchi, la un loc n.n.) o mulțime de Popoare mici, care singure ar fi trăit fără glorie și fără influență, se poate crede că această operă îmbinată de timp și de Geniul politic va să se afle lovită de moarte? – Pentru mine eu mărturisesc, fără a pretinde ca am mai mult drept decât altul spre această venire (acest viitor) de care oameni se ceartă, iară care stă numai în puterea lui Dumnezeu, că o desfacere (destrămare n.n.) ca aceasta, începută și purtată de sufletul Rebeliunii și al stricăciunii, care necesitățile cele grozave ale Revoluțiunii noastre cele dintâi explică și justifică fără îndoială, îmi pare acuma, după o experiență așa scumpă, câștigată prin prețul unei lupte de 50 de ani, numai o aducere aminte de altă etate. Și fără de aceasta nu e alta de lipsă decât puterea de a o sfârâma și dacă noi înșine ne ridicăm așa de anevoie din triumfii (victoriile, succesele n.n.) asupra puterii, se pot aștepta într-adins rezultate așa de norocoase din învingerile cele necoapte ale sufletului de libertate la niște popoare supuse mai multor mii de un sânge, mai străine decât feudale: ce, ca să ne întoarcem la lucrul de care vorbim acuma, în vid (în zadar n.n.) din cartea lui Colson, că servitutea țăranilor e încă în toată puterea sa la Moldo-Români, că sclavitatea (Robia) e încă în vigoare pentru țigani, că clerul e prost, gros și de tot dedesubtul ministeriului său (atribuției, menirii sale n.n.).

Așa eu mărturisesc sincer că nu pricep cum, voind a opune o stavilă năvălirilor Rușșilor, autorul lapadă mai vârtos încă pentru Principate Patronatul Austriei. Fără îndoială ar fi în interesul Europei întregi să se formeze un stat independent, carele să fie păzitorul Gurilor Dunării, destul de tare spre a le apăra și prea slab spre a-și apropia monopolul (controlul acestora n.n.). Principatele par destinate a se face sâmburul acestui stat; iară de au fost șazeci de ani de lipsă Rusiei spre a le sustrage domniei Turcești, pare azi foarte anevoie, uitându-ne la statu (starea n.n.) social puțin cultivat al acestor țări, că ar putea scăpa din ghearele muscălești, fără a se răzima pre Austria, care măcar ce zice Colson, nu poate oare ruina Împărăția Turcească, și care nu poate, fără a se omorî pre sine însuși, lăsa grozavei sale vecine, cu Dardanellele și Gurile Dunării, sorțile acestor mari și frumoase Provincii tăiate de acest râu (Dunărea n.n.) frumos, unul din cele dintâi ale lumii și cel mai mare al Europei.

Afară de aceste, Traptatul de comerț, conchis (încheiat n.n.) anul trecut între Austria și Britania Mare, și care asemnea toate Porturile Dunării, Porturile Austriei, stabilimentul corăbiilor de vapor austriece pre Dunăre și Canalul proiectat de la Bassora (Bara de azi n.n.) la Custenje (Constanța n.n.) prin mijlocul Bulgariei, un canal care ar lua de la Russia domnirea Râului, toate aceste fapte arată că Austria are ochii deschiși de partea aceasta, și (-mi) permit

a crede că, în contra înțelepciunii sale celei deapauri, ea ar vedea cu plăcere Principatele Moldo-Românești dezlegate de Domnia Russească, asigurând libertatea Dunării.

Preste aceea, dacă nu mi-e cu puțință a lua parte din cogitele lui Colson spre Politica generală, Cartea lui totuși rămâne, spre obiectul special al Principatelor Moldo-Românești, o culegere de fapte și de înștiințări prețioase, care declară una din aceste fețe fără număr despre întrebățiunea cea nemărginită ce conține Răsăritul, care ține lumea în grijă de la Paris până la Calcutta. A. Guérault

Din *Journal des Débats politiques littéraires* de 25 novembre 1839

Tradus din franceză de zelosul tânăr D. Lauran Popescu, adjunctul Geometru Rezidențional Citatea Viena, eu (u)milu descriei 27 apr. 840 Muntyan

Despre starea de apune și ghele vitorii alu Principaturilor Moldaviei și alu Valachiei și de M. Felici Căpă

Deia un Pământu roditoru adunatu de Rivuru numeroze, deia o clima temperata, deia o împoradicioare numeroze învilegta și animosa aru forma Angurei elementale potanșiei Polșice, ar întreba ore quinel deia, pentru que Principatele Moldaviei și Valachiei tenu în Europa rumai o poziție subordonata și subaltorna, pentru que în locu de a joia de quea altu lature și Europei Rolla Olandei, a Belgicului, a Elvetiei și a Portugalului, cu quini su abimeni prin Cămine, Turculu și nulline Poporanu și Ele isu societate în Teoria politică rumai atlede quatu potu fi un locu prin stari sva que Geografica, pentru que nu au ele încă Naționalitate; pentru que nu luptu în trebule, stăie în nomle lor și nu au votu deliberativu în adunările Politicele. Eri în locu de a romani ha agreste considerăciuni rumai deia afara se întreba starea lor, se vedu cu agure clijire de ochi și cautele dependencie lor que lung, în temputu trecut și Națiōne înserbenpiti quicu mare de apunama și a supletulu de Naționalitate quare de ver o quōtara anu se rusca în intineriu pre rivile Dunării de multu nitate.

Si scis chi Romani au pretensiōne de a se traza dela Colonule Romane formate de Traianu în Dacia veche. După que au suferitu în secele ale Crei Craxinesca, scutarare agieloni mandaciuni înpre coște de Darbani, quare tempestătele asieci le au vortatu cu gramada pre Europei Principatele Moldaviei și a Valachiei era date în pradă, qua și quele altre părți ale Europei Totu aguesiu Amarchiu din lăuntru, quare în tota meia-stăte, fu qua proemiumul quelu mare și anavoe alu Civilizațiōni de apunama, quoniu curseler Turcilor și agielore lor în Terile quare ocupa ei încă astăzi vortu asel aspasu cu tota grațitate lor pre agreste tenutur formose. În anul 1393 Trașanul dela Nicșole consăvra subjonere Valachiei și Turcilor. În anul 1460 altu Trașanul le asocură dreptu lor și tomșala unei dări pre anu, scapă independența lor que dia lăuntru. În anul 1519 Moldavia urmese esemplu Valachiei și iuritoru lor și se subjonu de bonu voc. Agreste pozițiōne sub ordinata era încă a împerecare desvolirei sensimentulu naționar, daro altre împerejuri mai împetose vintuă curandă a aspasa scularu Principatelor. Pede în jurulu în quare se tae au se atingă quile trei Imperii, ele trebuea și supere totu lorivile aguelora, și fura câmpul de bătăie în tate răboile quare se apunseră între Turcia și Austria, între Turcia și desartitorul Imperium ruseseli.

Covin de ochi vortu anunțata pre Trașanule, quare se fecera între dela finitul scululu trecutulu inciu, între Rusia și înalta Porta nu va împetă a precu influența, quia dia fie în die crescătore, quare Rusia sau agonisitu pre Principatele agreste, influența mai antea emancipare, apoi amonșisire, și apunama cu dreptulu peșori (suspectu) și den die în die nu vintu (odiosu).

În anul 1774 după un război morocos între Turci și Rusia quare luasă Principatele le dia în dăringa Portii prin Trașanul dela Cainargi, daro sub condițiōne apriale, 1^a chi Sultanul va jure independența și legei locuitorilor dela Valachia și Moldavia (Rusia nu are încă în ochi altu de quatu interesele Constantinu) la anul 1774. 2^a chi Principatele vor jure țene la Constantinogolu în presența și în stărcinatu cu jura interesele lor. 3^a chi Rusia va jure lua parte lor și vor și pentru dinsa jure și se lipsi. În anul 1779 se fău o convențiōne explicativă despre Trașanul înainte negatōrii ținare interesele aguelu dreptu. În anul 1792 Trașanul dela Esi înțesece apuete Turcilor și în margine Rusească e totu pre Dnestru. În anul 1812 prin Trașanul dela București Rusia face un pasu mare înainte, Băsarabia tăiată de Moldavia se aduige Imperiumulu Ruseștilu dela Dnestru margine și aduse pre Britu și pre Dunare. În quatu pentru Principate încă nemica nu e schimbatu, Rusia e încă Amica lor que jure argintu și. În anul 1826 în convențiōne dela Achiormanu qua apriativu Trașanulu dela București, di Rusia doreșu mai lare spre agarare Principatelor. Nombri domnilor nu se subjora rumai țene slăveni Portii, qui Candidatul trebue se fie promita de ambe Curile. În casu de greșala mare domnilor nu se jure lajeda foră de curioșă svăduire a ambe Partitoru. Consululu Ruseștilu are dreptu de mistică în apărare Barilor și a sordincilor. Mai pre urme prin Trașanul dela Adrianopoli în anul 1829 o Convențiōne mare și importantă se sote din mâinile Turcilor. Ei nu voru jure țene pre rija Stența e Dunării neque un locu fortificatu, totu musulmanu quari au bonu pre rija Stența (a Dunării), se îndătoresu ale del îndăringu și a trice Rivul.

Abia
Harta de riu
de anchi 1774
3) stău jure în
scufa priore
nu propriu

Adminte

Administrațiunii Principatelor din lăuntru, și fie de totă independență, de Poartă Turcească; această
 eria nesu țării, quare Principatele era stăruin a face, și scotându retele verborului trecut, densa
 le lasă de jure prin doi ani.

Ar fi de prisos să așione a minte aici perseverență și independență qui afundă a politica
 Russesei. Mai în 1812. Pedei de am densa nu amia altă spre Principate deșpeta țigăiește quile mai de
 interesate fiesic quare dia lăungerile ei și de correligionarilor și Garantiu nove de libertate
 Politică și Religioasă; și nu quere nemica pentru sine, și îndemulcă a persequa pre necredințioși și
 fiind assecurată ch' va mosteni portile lui, și își face titula pollicite spre multitudine Moldovi-
 nilor și Muntenilor, și se arată lor numai quă amia pofucioasă și desinteresată. Numai dată în
 Tropanul dela Bucovineu face o excepțiune într' apăruta abnegăciune; cavalerescă, doră quine o-
 ar pofe diploma, ch' foră această Provință fructuoasă și lucricioasă, quare și di în mână costole
 Mări negre, și castiga de agnea dată și quile Dunari, și prin această quă Domna Comercielu
 Provinciilor Moldovene și Muntenane pofe în casu decisivă face de i și simie poferia pofe la
 Viena și închide portile mări negre tutulor exportarilor din Transylvania Ungaria, și State
 de Erebitare, și include Austria în mēloul Comenentulu.

Alta Rețeleauă tocmai a se venie a se luare amine, quare foră înscelă Russia nu căuta,
 dară quare 4 an căștău foră voe ei, și agnea, ch' pofinduse în locul poferii Turcesci, Oansa autu,
 pre bene repulsiune, quare totu deuna se lipse de dominie străină. Lucriri de atotia ani a
 alina jugul Principatelor, densa le învătără a reșufla oțira mai liberă, și în dia în quare i vnu
 se apuce pre sema și pofere quare o rășpă dela Turci, se afle în oposițiune cu un sufletu de
 Independență națională, alu quoru redarita și insurși ajutorată.

În acurivă, Stari Principatelor și astăzi foră încercată. Supra Memel, Dnulă Stuxa
 pentru Moldavia și Sica pentru Valachia, Consululu russeu domnie în faptă cu totă Privile
 quile unu Principe. Totuși graba Roșu, și desvoti focal au redicatu în anu 1837 o excepțiune
 Nobilia dia portă adunării, Representarilor Romanești. Intrebațiune era despre reviziunea
 Regulamentulu Organice și Consululu Russeu quere și se strimute mēse articule și se se la
 se în 5 nou, quare nu duce a se, deșpă și pofe în mēnle Russulu Dnia reală, și mai pre
 urma aprobăciunea ^{ratulor} atalor adunării. Intenționea era pre desvota, pentru apuce adunare
 nu se îndestulă de a arunca schimbărele pofese, qui creșu a fi deșvota învătore a protesta cu
 se cade (soniter) în o adresă cōtra usurpăciunile pofucate, și a aduce amine clauzele Fragm
 talor quare assecură Valachi Poterea laboră în treble suale dia lăuntru. Ero această rez
 stință energică desvota frica Roșu, și dia tempulu această înloci Adunare nubi au chemat
 mai multă și Constituțiunea remase pofucată în faptă.

Opera Dnulă Felix Colson, dela quare noi ingrumutăm această data și fructul mai
 multu am quă densulu pofere în Valachia, și copriune despre Stari Teșu și despre treble ei înscia
 fier quere foră omă mai pofose, de cō autorul ar fi portata mai multa grije a mite da cu mai mu
 ta ordine și chianitate. Se vied ch' densulu și de totu conșutu cu lucnil suu, și închic ca quile mai
 mici pofe; ero elu și nita ch' Cititorul nū pofe totu de una învătore dia verba jumetate, ch'
 ancedonșile istorici și diplomăci nū și domnia publicatulu, ch' mai cu sema în analisia u
 nei Constituțiune ale quora mārșini isu sub cōrtă, și de lipsă a pune chian și amernu totu quē
 se țone de învătore labulur. Totuși multime datelor și a documintelor adunate de Monsieu Felix
 Colson dau foră multa interese cōtra Partă suale. Concluziune quă mai importantă quare e
 dia lucrul Dnulă Colson și această. Ch' quam Poartă nu au avutu neque obta prin Trațose
 Direșu de a se mēstira în administrațiune din lăuntru Provinciilor Moldo-Valachice densa
 nu pofuse trāmite Russiei Direșe quare și insurși nu avia, și ch' în consecență interven
 tōne quā despotia a Russiei în treble Principatelor, și o usurpăciune ardatore, cōtra quare
 Direșatela și interesea baze înțelise a Europei învătoreșu pre Potințiale a protesta.

Prete agnea aici remane țigăie nostre de țigăie lui Colson despre venie Principatelor, și
 despre legăturile quare stau în interesu lor de a cășta. Ideea lui quare domniore și această: ch' a
 stadi se țara în Europa o opera mare ale quorum ocultatate voru se fie emancipate Viceloni vnu
 pofe și apărare Viceloni domniore. Pofucată dia această Principu, quare și forte generarim și
 pofa abdicatū spre a se țoli de fundamētu combăștor polonic serioșe, elu conține ch' totă Provin
 cele Romane (toutes les provinces roumaines), pofucată Moldavia, Valachia, Basarabia, Bul
 garia, Bucovina, Banatulu Temesani și Transylvania se vor uni dată și voru face oțira
 în sine slitatore; Poloni se va seula asemene dia momentulu ei: Prusia, Austria, și Russia domni
 tore